

ג'ורג' אורוול "דפוק וזרוק בפריז ובלונדון" (תרגמה מאנגלית, סמדר מילוא) כנרת, זמורה-ביתן, דביר – מוציאים לאור בע"מ (תש"ע - 2010), 239 עמ'.

הספר שלפנינו יצא לאור לראשונה בשנת 1933. הוא תיאר את חוויותיו האישיות מאוד של אורוול בתור חסר פרוטה בשתי ערי בירה של בירות המערב, פריז ולונדון. הספר איננו סיפור עלילה דמיוני אלא מעין יומן 'מסעות' של אורוול עצמו ועלילותיו בערים אלו. שם הספר באנגלית הוא: "Down and Out in Paris and London". זהו איננו התרגום הראשון לעברית וקדם לו תרגומו של דורון לבנה בשנת 1984 אך כל תרגום חדש של אורוול הוא סיבה למסיבה.

זוהי הצצה יוצאת דופן לעולמם של העניים והמנוצלים מאוד. אלו שעובדים שש עשרה ועשרים שעות ביממה בשכר רעב. שכר שאיננו מאפשר להם יותר מאשר קיום מינימלי של אוכל מאוס, מגורים בתנאים מחפירים, ומחלות אינספור. החיים מתגלים במלוא עליבותם, צערם, ובושתם, של אלו שהחברה המהוגנת מתעלמת מהם. קשה שלא להיזכר באימרת חז"ל "עני חשוב כמת" שמקבלת כאן משנה תוקף. אם בכלל מבליח מבט כלשהו לכיוונם, אזי זה מנוטרל על ידי מסגרת חשיבתית המעבירה את האחריות על העניים עצמם ופוטרת בכך את שאר הציבור.

ואיך הגיע אורוול עצמו למצב זה? הוא התגורר בפריז באותה עת וניהל חיים סבירים של מורה לאנגלית. אלא שבשלב כלשהו איבד את משרתו, כספו נגנב, והוא מצא עצמו עני, מובטל, ורעב. לאחר שחי ימים על סכומים מגוחכים עני ומורעב למחצה, מצא לו עבודה של שוטף כלים בבית מלון, ולאחר מכן עבר להיות שוטף כלים במסעדה. בשני המקומות עבד בין שש עשרה לעשרים שעות ליום בתנאים לא תנאים ונוצל כמובן על ידי מעסיקו. כשהגיע ללונדון לעבודה שהוצעה לו, התברר לו כי עליו להמתין כחודש ואז הפך להיות נווד חסר בית.

אבל חוזקו של הספר איננו בטענות פילוסופיות נגד העוני. כוחו הוא דווקא בשרטוט חסר יומרות של חיי היום יום של העניים. חיים שקל מאוד להגיע אליהם, וקשה עד מאוד לצאת מהם. אורוול איננו שופט, אלא מספר קר כאילו מבחוץ לתמונה. דווקא תמימות אובייקטיבית זו צובטת וחונקת לעיתים מזומנות. בעיקר כשרואים אנו באיזה קלות עובר אדם מממלכת המהוגנים אל חסרי הבית. מפעם לפעם שולח לנו אורוול משפטים חדים וארסיים על העוני "אתה מגלה איך זה להיות רעב. בבטן מלאה לחם ומרגרינה אתה יוצא ומסתכל בחלונות ראוה. בכל פינה יש אוכל, ערמות עצומות בזבזניות שמעליבות אותך; חזירים שלמים מתים, סלים גדושים כיכרות לחם חמות, גושים גדולים של חמאה, שרשרות נקניקים, הררי תפוחי אדמה, נחחים עצומים של גבינת גרויר דומים לאבני ריחיים. רחמים עצמיים בכייניים שוטפים אותך למראה כלכך הרבה אוכל. אתה מתכנן לחטוף כיכר לחם ולברוח, לבלוע אותה לפני שיתפסו אותך; ואתה נמנע מכך, מתוך פחדנות גמורה".

אורוול טען תמיד שכל כתיבתו היא פוליטית. אך למרות זאת מדובר בפרוזה במיטבה. כתיבה צלולה, בהירה, תוך כדי רגישות חברתית ואנושית, ואפילו הומור משולב בה. אנו מקבלים תיאורי דמויות אותם פגש בדרכו. קצין רוסי (בצבא הצאר שלפני המהפכה) שחלום חייו הוא להיות מלצר בפריז, נכה המצייר על מדרכות ומשתדל לשמור על צלם אנוש, קמצנים כפייתים המתאבלים על כל פרנק שבזבזו, שיכורים מזדמנים המוציאים כל פרוטה שיוכלו על שתייה, ועוד. ויש גם את אלו שיהיו עניים המתאמצים (לא בהצלחה) שלא להפוך לחסרי בית ומנסים לשכנע את עצמם ששוני בינם לבין העניים. על כולם הוא מספר בלא לשופטם, ובלא התנשאות אינטלקטואלית. אורוול איננו מסתכל על העניות מנקודת מבט רומנטית. הוא מודע היטב שאולי השובע איננו מניח לעשיר לישון, אך תמיד עדיף להיות שבע מאשר רעב. לא רק זו אלא ש"העונוי משחרר את (העניים) מכללי ההתנהגות המקובלים כשם שהכסף משחרר אנשים מעבודה".

קריאת הספר יכולה להסביר את אחת האמיתות הידועות לכל מי שרק מתחיל ללמוד קרימינולוגיה, והיא הזדהות הדומה להפליא של אסירים. ככלל, יש אפיון דמוגרפי כמעט חופף לכל השוהים בכל בתי הסוהר. האפיון דומה בכל מדינות העולם, בכל הזמנים, ובכל המקומות. האסירים הם גברים, צעירים, השייכים למעמד הסוציו-אקונומי נמוך של החברה. תמיד יש יוצאי דופן ועברייני צווארון לבן אך 'האסיר הממוצע' הוא גבר צעיר ממעמד נמוך ובדרך כלל גם חסר השכלה ומקצוע. כשקוראים את תיאוריו, קל להבין את הקשר בין חיים אלו להסתבכויות עם פשיעה.

היינו רוצים להאמין כי המצב כיום שונה. בכל מדינות המערב ישנה רשת חברתית העוזרת לעניים, או לכל הפחות צריכה לעזור להם. עוני המתואר בספר איננו אמור להיות נחלת המדינות המפותחות כיום. אבל בוודאי לנו שישנם דברים דומים במדינות העולם השלישי למיניהם, ואיננו בטוחים שתופעות כאלו אינן קיימות אפילו בישראל של שנת 2011 (עובדים זרים?).

ואי אפשר בלי הנקודה היהודית. הספר איננו 'פוליטיקלי קורקט' וכמה וכמה מו"לים סירבו להדפיסו בזמנו בגלל ניבולי הפה שצוטטו שם. בסופו של דבר הודפס על ידי מו"ל שמאלי וגם זה אחרי צינזור של הגידופים. אולם יש בו כמה וכמה אזכורים בדבר יהדותם של כמה מהטיפוסים המתוארים שם. אלו לא מחמיאים במיוחד, ואפילו גובלים בסטריאוטיפים אנטישמיים. אבל נחמה פורתא היא שעוד כמה לאומים מוזכרים כך ולא לטובה.

ג'ורג' אורוול הוא שם העט של אריק ארתור בלייר. הוא ידוע בעיקר בשל ספריו "חיות החיות" (שפורסם ב-1945) ו-1984 (שפורסם ב-1949). שניהם מהווים התקפה קשה על הקומוניזם שאורוול היה מחסידו בתחילה אך התפכח ממנו מהר משאר סופרי התקופה. אורוול עצמו נולד למשפחה מיוחסת אך ענייה. אביו שירת כפקיד בהודו ואורוול קיבל מילגה לבית הספר היוקרתי איטון בשל כישוריו. באיטון בלט אורוול ביכולתו האקדמית ובעונויו. לאחר סיום לימודיו לא פנה לאקדמיה אלא שירת בתחילה כקצין בשירות הקולוניאלי בבורמה ממנו פרש אחרי שנים מעטות. זאת עקב מסקנתו כי האימפריאליזם הבריטי הוא משעבד ואיננו צודק. הוא התנדב להילחם בספרד בצד הקומוניסטים ואף נפצע, אך פרש וחזר-ברח לאנגליה אחרי שהתבררו לו חילוקי הדעות ומלחמות האחים בצד הרפובליקני.

אורוול נולד בשנת 1903 ומת בשנת 1950 בגיל צעיר של ארבעים ושבע משחפת. יש רגליים לסברה כי את המחלה קיבל בתקופות אותן תיאר בספר, וכשקוראים אותו, קל להסכים עם כך.

הספר מומלץ לכולם, אך לדעתי הכרחי לשופטים ולכל הפקידים/פונקציונרים שמגיעים במגע עם העניינים לדרגותיהם השונות, לא להחמיץ.